

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “บทบาทผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูงอายุในตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อชุมชน และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในชุมชนของผู้สูงอายุ โดยมีขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็นบทบาทผู้สูงอายุในระดับครอบครัว บทบาทผู้สูงอายุในระดับชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทผู้สูงอายุ

การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษากลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ ผู้สูงอายุที่มีบทบาทต่อชุมชนในด้านต่างๆ จำนวน 8 กรณีศึกษา โดยใช้วิธีการสำรวจเพื่อค้นหากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ จากการสอบถามจากประชากรผู้สูงอายุ ในระหว่างการประกอบกิจกรรมทางสังคมในองค์กรต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ เมื่อได้จำนวนกลุ่มที่จะศึกษาในเบื้องต้นแล้ว ก็นำมาตรวจสอบข้อมูล จากการสอบถามจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทผู้สูงอายุดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง จนได้กลุ่มตัวอย่างที่จะทำการสัมภาษณ์ในเชิงลึกต่อไป กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มผู้ให้การสนับสนุนบทบาทผู้สูงอายุ ได้แก่ครอบครัวผู้สูงอายุ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มผู้นำในองค์กรชุมชน กลุ่มผู้ร่วมงาน จำนวน 8 คน เพื่อรวบรวมความคิดเห็น และรูปแบบการให้การสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุให้มีบทบาทต่อชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการมีบทบาทในชุมชนของผู้สูงอายุ

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบแนวคำถาม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยการจำแนก และจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลในลักษณะของการพรรณนา ซึ่งผลการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา บทบาทผู้สูงอายุ จำนวน 8 กรณีศึกษา สรุปได้ดังนี้

7.1.1 บทบาทผู้สูงอายุ

บทบาทผู้สูงอายุในระดับปัจเจก ได้แก่บทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัวของตนเอง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว เพราะสังคมยังให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ และความผูกพันกับครอบครัว ผู้สูงอายุจึงมีบทบาทและมีหน้าที่ต่อครอบครัวในหลายๆด้าน ได้แก่ ในฐานะการเป็นสามีภรรยา โดยการดูแลเอาใจใส่คู่สมรสตนเองทั้งในทางด้านร่างกาย และจิตใจ การเอาใจใส่ต่อกันอยู่อย่างสมน้ำสมเนื้อ ด้านการให้คำแนะนำ และเป็นທີ່ปรึกษาแก่คนในครอบครัว มีการปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้สูงอายุอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องทั่วไป และเรื่องที่มีความสำคัญโดยเฉพาะบุตร แต่การตัดสินใจนั้นขึ้นอยู่กับตัวบุตรเป็นสำคัญ เพราะผู้สูงอายุได้ยกบทบาทการเป็นผู้นำในครอบครัวให้แก่บุตรได้ทำหน้าที่แทนตน ภาระและหน้าที่ภายในบ้านของผู้สูงอายุคือการดูแลงานภายในบ้านให้เรียบร้อย โดยลักษณะงานจะเป็นงานบ้านเล็กน้อย ตามภาวะสุขภาพที่สามารถทำได้ บทบาทในด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ จะเป็นในลักษณะการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว โดยการอาศัยและกินอยู่กันกับคนในครอบครัว แต่อาจพึ่งพิงในด้านของค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพ การแบ่งเบาภาระในครอบครัวโดยสามารถดูแลตนเอง และช่วยเหลือตนเองได้ไม่ให้เป็นภาระแก่ครอบครัว

สำหรับบทบาทผู้สูงอายุในระดับชุมชน พบว่าผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ และมีความสามารถในการทำงานมาก่อน จะมีบทบาทต่อชุมชนในหลายๆด้าน

บทบาทของผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยความสามารถในการเข้ามามีบทบาท ได้แก่ บทบาทในด้านศาสนาและพิธีกรรม บทบาทในด้านสาธารณสุข

บทบาทของผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยสถานภาพและตำแหน่งทางสังคมในการเข้ามามีบทบาท ได้แก่ บทบาทการช่วยเหลือชุมชน บทบาทในองค์กรชุมชน บทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และบทบาทในการการเมือง

บทบาทในระดับชุมชนดังที่กล่าวมาจะต้องอาศัยประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุได้สั่งสมมาตลอดทั้งชีวิต ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณค่า และภูมิปัญญาที่ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีอยู่ และขึ้นอยู่กับโอกาสให้ผู้สูงอายุนำศักยภาพเหล่านั้นมาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม

7.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุ

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุ จากการศึกษารูปได้ว่าการที่ผู้สูงอายุสามารถดำรงอยู่ในบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะบทบาทที่มีต่อชุมชนได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นฐานภายใน อันได้แก่ประสบการณ์ และความสามารถในการทำงานที่สั่งสมมาจากอดีต เช่นการดำรงตำแหน่งสำคัญในชุมชน การเป็นบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ ปัจจัยดังกล่าวจะทำให้ผู้สูงอายุมีความโดดเด่นในฐานะของการเป็นผู้นำที่มีความสำคัญในบทบาทแต่ละด้าน

ในด้านปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ในด้านตัวบุคคล เช่นอายุ ภาวะสุขภาพ ครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ และรายได้ ก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนมากหรือน้อย บุคคลที่มีปัจจัยสนับสนุนที่ไม่สมบูรณ์ เช่นการมีอายุมาก สุขภาพทรุดโทรม ต้องมีการะงวนในครอบครัวมาก ไม่มีอาชีพหรือมีรายได้ที่ไม่พอต่อการยังชีพ ส่งผลให้บทบาทต่อชุมชนของผู้สูงอายุลดน้อยลงไปด้วย ปัจจัยสนับสนุนในอีกลักษณะที่ส่งผลต่อการเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนของผู้สูงอายุ ได้แก่ ความคาดหวังที่มีต่อบทบาทของผู้สูงอายุ กล่าวคือผู้สูงอายุที่มีทัศนคติที่ดี มองเห็นคุณค่าในตนเองว่าสามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคมได้ จะเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในด้านต่างๆค่อนข้างสูง ความคาดหวังของผู้สูงอายุจะมีหลายระดับ กล่าวคือ ในระดับปัจเจก ผู้สูงอายุคาดหวังในการเข้ามามีบทบาทของตนเองคือ ความสุขใจ ความภูมิใจ การทำความดีให้แก่ตนเอง ส่วนความคาดหวังในระดับชุมชน คือต้องการทำประโยชน์ให้กับชุมชน อยากเห็นชุมชนพัฒนาไปในทางที่ดี การได้ช่วยเหลือแก่บุคคลที่ตกทุกข์ได้ยาก และต้องการให้คนรุ่นใหม่สืบทอดการทำงานแทนตน

ปัจจัยเสริมแรง คือการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทต่อชุมชน เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ครอบครัว กลุ่มวิชาชีพ บุคคลที่ร่วมงาน ผู้นำและองค์กรภายในชุมชน มีส่วนสนับสนุนในบทบาทของผู้สูงอายุ คือ

1) ด้านสุขภาพร่างกาย โดยการรักษา และดูแลสุขภาพให้ผู้สูงอายุมีความแข็งแรง และมีความพร้อมทางด้านร่างกายในการที่จะเข้าไปทำกิจกรรมหรือมีบทบาทต่อชุมชนในด้านต่างๆ การสนับสนุนดังกล่าวจากเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ครอบครัว เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย

2) ด้านจิตใจ โดยการให้ขวัญและกำลังใจ โดยการยกย่อง และให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าคุณค่า และมีคนยังให้ความสนใจ จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของผู้สูงอายุได้อย่างเต็มที่ การสนับสนุนดังกล่าวจากเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ญาติพี่น้อง

3) ด้านเงินทุนและอุปกรณ์สิ่งของ มีความสำคัญต่อการดำเนินงานในระดับกลุ่มของผู้สูงอายุ ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนดังกล่าวจากเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ผู้นำ และองค์กรในชุมชน เช่นประธานคณะกรรมการบริหารอบต. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย บุคคลที่ร่วมงานกับผู้สูงอายุ

4) ด้านข้อมูลข่าวสาร เช่นการให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพ การที่ผู้สูงอายุมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอด ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่ตนเองไม่ได้แยกตัวออกจากสังคม การสนับสนุนดังกล่าวจากเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ครอบครัว เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำในชุมชนได้แก่ประธานคณะกรรมการบริหารอบต. เพื่อนในวัยสูงอายุ ญาติพี่น้อง เป็นต้น

5) ด้านร่างกาย โดยการช่วยเหลือในกิจกรรมบางประเภทที่ผู้สูงอายุไม่สามารถปฏิบัติได้ บุคคลที่ร่วมทำงานกันกับผู้สูงอายุ จะเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือในการลดภาระและหน้าที่ของผู้สูงอายุได้อีกทางหนึ่ง โดยผู้สูงอายุจะอยู่ในฐานะการเป็นผู้นำในด้านของความคิด และการตัดสินใจการดำเนินการแก่บุคคลที่ทำงานร่วมกันกับผู้สูงอายุ ทำให้การทำงานระหว่างกันมีระบบมากขึ้น ส่งผลให้การดำเนินงานในองค์กรระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการให้บุคคลได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมตามลักษณะ และความสามารถการทำงานทางหนึ่ง การสนับสนุนดังกล่าวจากเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่บุคคลที่ร่วมงานกับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่าบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชนชนบทประกอบไปด้วยบทบาทในด้านต่างๆ ได้แก่บทบาทในด้านศาสนาและพิธีกรรม บทบาทในด้านสาธารณสุข บทบาทในการช่วยเหลือชุมชนทั้งในด้านของกำลังกาย และการช่วยเหลือในด้านทรัพย์สิน บทบาทผู้สูงอายุในองค์กรชุมชน บทบาทผู้สูงอายุในการแก้ไขปัญหาชุมชน และบทบาทผู้สูงอายุในด้านการเมือง โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วย ปัจจัยพื้นฐาน คือประสพการณ์ และความสามารถของผู้สูงอายุ ปัจจัยสนับสนุน คือในด้านตัวบุคคล ได้แก่ ภาวะสุขภาพ สภาพครอบครัว ทัศนคติต่อบทบาทของตนเอง ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ลักษณะอาชีพ รายได้และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ปัจจัยเสริมแรง ได้แก่ครอบครัว กลุ่มวิชาชีพ ผู้นำและองค์กรในชุมชน บุคคลที่ทำงานรวมกันกับผู้สูงอายุ โดยลักษณะของการสนับสนุนจะเป็นไปในลักษณะการสนับสนุนทางด้านร่างกาย จิตใจ เงินทุนและอุปกรณ์สิ่งของ ด้านข้อมูลข่าวสารความรู้ และด้านร่างกายในการช่วยเหลือการทำงาน การที่ผู้สูงอายุยังมีบทบาทต่อชุมชนจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกที่ตนเองยังมีคุณค่าและยังได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของ

ชุมชนและสังคม สามารถที่จะนำศักยภาพ และความสามารถที่มีอยู่ของตนเองออกมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมโดยรวมต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษา บทบาทผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูงอายุในตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

7.2.1 ข้อเสนอแนะต่อผู้สูงอายุ

1. ผู้สูงอายุ ควรตระหนัก และให้ความสำคัญต่อบทบาทของตนเองให้มากขึ้น โดยมีทัศนคติที่ดี มีความรู้สึกที่ตนเองยังมีคุณค่า และสามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชน และสังคมได้ โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมประเภทต่างๆให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปมีบทบาท และภาระหน้าที่ ช่วยเหลือภายในองค์กรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน เช่นการเข้าไปเป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ชมรมผู้สูงอายุ หรือองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

2. แกนนำผู้สูงอายุควรเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานจากอดีต ให้เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นการช่วยส่งเสริมบทบาทแก่ผู้สูงอายุ บุคคลอื่น ให้เข้ามาร่วมดำเนินงาน และแสดงศักยภาพที่มีอยู่ภายใต้แนวคิดของการช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน

3. การสร้าง และพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่แทนผู้สูงอายุ โดยให้เห็นคุณค่า และให้ความสำคัญต่อบทบาทผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อความต่อเนื่องในบทบาท และหน้าที่ที่ผู้สูงอายุได้ดำเนินการไว้แล้ว โดยสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพ ความสามารถ ซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง โอบอ้อมอารีต่อผู้สูงอายุให้เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทผู้สูงอายุ ในยามที่ผู้สูงอายุไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อีกต่อไป

4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างอาชีพ เพื่อเป็นรายได้ให้กับผู้สูงอายุ โดยให้เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุ เช่นกิจกรรมด้านหัตถกรรม การแปรรูปอาหาร หรืออื่นๆที่สอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชน นอกเหนือจากกิจกรรมทางด้านสุขภาพและกิจกรรมนันทนาการที่มีอยู่แล้ว

5. การสนับสนุนความเข้มแข็งเครือข่ายผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข่าวสาร การเรียนรู้ระหว่างกัน และการช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง กับกลุ่มที่อ่อนแอ เพื่อให้กลุ่มเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือ และพึ่งพาตนเองได้ เช่นชมรมผู้สูงอายุในตำบลหัวโพมีความเข้มแข็งในการดำเนินการ ก็ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และเป็นที่ปรึกษาให้แก่ คณะกรรมการในชมรมผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ ภายนอกชุมชนที่ยังไม่เข้มแข็ง อย่างนี้เป็นต้น

7.2.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ผู้นำในชุมชนในส่วนต่างๆ เช่นประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าอาวาสวัด เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ควรปลูกจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนมีความรักและความผูกพันภายในชุมชนด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันกับผู้สูงอายุเป็นประจำ เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า และยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสังคม เช่นการมีกิจกรรมที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุมากขึ้นในวันสำคัญต่างๆ

2. ผู้นำและคนในชุมชนควรมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีเวที หรือโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดประสบการณ์ ความชำนาญ ความรู้แก่คนรุ่นหลัง แก่สังคมอย่างเป็นจริงในทางปฏิบัติ เช่นการให้ความรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ ความสามารถพิเศษแก่นักเรียน และผู้สนใจได้ศึกษา

3. ผู้นำและคนในชุมชนควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ ซึ่งถือได้ว่าผู้สูงอายุเองก็เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงบทบาทออกมาในด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม โดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้ามาทำหน้าที่ต่างๆ ภายในองค์กรชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เช่นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทในกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาทางด้านอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน การเป็นผู้นำและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่คนรุ่นหลัง เป็นต้น

7.2.3 ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐในเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรเร่งดำเนินการ ผลักดัน และหาแนวทางส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุ ตามร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน ให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติให้มากขึ้น โดยให้มีการสร้าง

แนวทางในการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาส และยากจน ให้มีความชัดเจน ตรงกลุ่มเป้าหมาย และสามารถให้เกิดการพึ่งตนเองได้

2. การดำเนินงานในการให้ความคุ้มครองทางสังคมแก่ประชากรที่เป็นผู้สูงอายุ ควรได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และให้ความสำคัญ โดยบรรจุให้เป็นหนึ่งในแผนแม่บทการพัฒนา ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับชุมชน และระดับประเทศ เน้นการศึกษาและวิจัย ในด้านสังคม วิทยาผู้สูงอายุ เช่นการศึกษาและส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ศึกษาถึงการเตรียมความพร้อมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ที่คาดว่าจะได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งสภาพร่างกาย และจิตใจ

3. การกำหนดระบบการบริการที่เข้าถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นเป้าหมายอย่างทั่วถึง โดยเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัว และชุมชน

4. สังคมควรให้ความสำคัญแก่กลุ่มผู้สูงอายุให้มากขึ้นในมิติของบทบาท ศักยภาพที่ผู้สูงอายุมี การสะท้อนและเรียกร้องความสงสาร และให้ความช่วยเหลือนั้นไม่เพียงพอ แต่ควรมีการเข้าใจในธรรมชาติ ลักษณะ ความต้องการ และคุณค่าภายในที่ผู้สูงอายุยังสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้อีก

7.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในแต่ละด้านต่างๆ ให้มีความหลากหลาย และชัดเจนเพิ่มมากขึ้น โดยศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อชุมชนในประเด็นต่างๆ เช่นบทบาทผู้สูงอายุทางการเมือง บทบาทผู้สูงอายุในองค์กรชุมชน บทบาทผู้สูงอายุในด้านการเป็นผู้นำทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ ลักษณะและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุเป็นต้น ทั้งผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบท และชุมชนเมือง โดยศึกษาในลักษณะเฉพาะกรณี หรือศึกษาในลักษณะการเป็นกลุ่ม หรือองค์กรผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของผู้สูงอายุได้มากขึ้น

2. ควรได้มีการศึกษาถึงสภาพปัญหา หรือปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนของผู้สูงอายุ ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา และความต้องการ ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้ามามีบทบาท การมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อชุมชน และสังคมของผู้สูงอายุ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทาง และข้อค้นพบใหม่ๆ ในด้านวิชาการสังคมวิทยาผู้สูงอายุ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต